

Andrija Štampar i medicinari – Klub zdravlja »Andrija Štampar« (1951–1990)

Marko Kolić¹

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
marko.kolic@mef.hr

SAŽETAK: Rad se bavi utjecajem Štamparovih ideja o socijalnoj medicini i razvoju javnoga zdravstva na studentsku populaciju Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na primjeru Kluba zdravlja »Andrija Štampar«. Obuhvaćeno je razdoblje od 1951., kada je Klub osnovan, do 1990., kada nastupaju značajne društveno-političke promjene koje su se odrazile i na rad Fakulteta, odnosno studentske organizacije. Prvi dio rada analizira Andriju Štampara i njegov odnos prema medicinarima i studentima u Zagrebu uopće. Štampar je kao nastavnik uveo kolegije iz socijalne medicine, a kroz praktične vježbe nastojao je upoznati studente s tadašnjim javnozdravstvenim prilikama. Postavši voditelj Ureda za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata, dobio je priliku poboljšati standard zagrebačkih studenata, no rat ga je u tome prekinuo. U konačnici, kao dekan pokrenuo je reformu studija medicine. Štamparove ideje postupno će biti prihvaćene i među studentima, što je došlo do izražaja nakon 1945. Naime, između 1945. i 1990. na Medicinskom fakultetu djelovala su mnogobrojna društva, a među njima i Klub zdravlja, kojemu je primarni cilj bio javnozdravstveno djelovanje. Stoga je u drugom dijelu rada analiziran osnutak Kluba zdravlja, aktivnosti koje je provodio i ostvareni rezultati. Društvene će se aktivnosti vremenom proširiti i na druga medicinska polja, ovisno o interesima članova, no javnozdravstvene aktivnosti ostat će važna sastavnica rada društva sve do kraja proučavanoga razdoblja. Rad je nastao na temelju literature, arhivskih izvora pohranjenih na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, u Državnom arhivu u Zagrebu i Hrvatskom državnom arhivu, te na temelju onodobne periodike, pretežno studentske provenijencije.

Ključne riječi: Škola narodnog zdravlja; Medicinski fakultet; Sveučilište u Zagrebu; medicinari; socijalna medicina; javno zdravstvo; Jugoslavija

1. Uvod

Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar« u Zagrebu osnovana je 4. rujna 1926. i zauzima nezaobilazno mjesto u povijesti medicine u Hrvatskoj kada je riječ o razvoju javnoga zdravstva. Jedan od glavnih zadataka Škole narodnog zdravlja od tada do danas

¹ Doktorand i stipendist Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

 <https://orcid.org/0000-0001-5739-4061> [Marko Kolić]

 <https://ror.org/00mv6sv71> [Sveučilište u Zagrebu]

provedba je javnozdravstvenih aktivnosti kroz zdravstvenu propagandu s pomoću različitih knjiga, časopisa, brošura, plakata i drugih publikacija te predavanja namijenjenih puku, ali i profesionalcima iz zdravstvenoga sustava. Iako je Škola narodnog zdravlja pokrenuta 1926., ideje socijalne medicine i razvoja javnoga zdravstva bile su dobro prihvaćene među zagrebačkim studentima medicine već početkom 1920-ih. Prvotno se veći dio tih aktivnosti provodio preko Kluba medicinara, središnjega udruženja studenata medicine u Zagrebu između dvaju svjetskih ratova.² Nakon Drugoga svjetskog rata središnju ulogu na ovom polju odigrao je Klub zdravlja »Andrija Štampar«.³

Do sada je objavljeno više radova koji se bave zagrebačkim studentima medicine, no njihove aktivnosti na javnozdravstvenom polju i djelovanje kroz studentska udruženja slabije su istraženi.⁴ Cilj je ovoga rada na temelju dostupne literature i izvora analizirati na koji su se način Štamparove ideje socijalne medicine i javnozdravstvene zaštite odrazile na aktivnosti studenata medicine.⁵ Pri tome je u obzir uzet rad Kluba zdravlja »Andrija Štampar« koji će od osnutka 1951. do kraja 1980-ih imati ključnu ulogu u njegovanju ideje zdravstvenoga prosvjećivanja među studentima. Iako će naglasak biti na javnozdravstvenim aktivnostima, obradit će se i drugi segmenti rada Kluba koji je okupljao studente medicine širokih interesa koji su svoje aspiracije postupno razvijali preko mnogobrojnih sekcija osnovanih u okrilju ovoga društva.

2. Andrija Štampar i studenti

Andrija Štampar spada među najznačajnije hrvatske liječnike XX. stoljeća. Svojim je djelovanjem ostvario uspjeh i u međunarodnim razmjerima, imajući značajnu ulogu na polju javnoga zdravstva i socijalne medicine. Međutim, Štampar je kao sveučilišni nastavnik, dekan Medicinskoga fakulteta u dva mandata i rektor Sveučilišta u Zagrebu utjecao na brojne generacije studenata i razvoj medicinske naobrazbe uopće.⁶

² O Klubu medicinara vidi više u: Kolić, 2022.

³ Danas na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu djeluje Udruga narodnog zdravlja »Andrija Štampar«, osnovana 2009. Glavni su ciljevi Udruge promocija javnoga zdravstva i narodnoga zdravlja te zdravih stilova života i prevencija bolesti. Udruga je upisana u Registar udruga Grada Zagreba i Upisnik studentskih organizacija Sveučilišta u Zagrebu. Okuplja mlade liječnike i bivše studente Medicinskoga fakulteta u Zagrebu te sadašnje studente medicine. Vidi više u: Ivković i dr., 2016; Njavro, 2017: 739; *Udruga narodnog zdravlja »Andrija Štampar«*, <https://unzas.hr/> (pristupljeno 1.X.2023).

⁴ U dosadašnjoj literaturi nije podrobnije istraživao utjecaj Štamparovih ideja na studente. Najkonkretnije su ovu temu obradili: Jandrić-Balen i Balen, 2019. O zagrebačkim studentima medicine do sada je pisano u: Belicza, 1972; Bantić i dr., 1984; Pulanić, 1998. Općenito o studentima vidi: Požar, 1969; Pervan, 1978; Ponoš, 2007; Bondžić, 2019; Šute, 2019.

⁵ O Štamparovu liku i dijelu do sada je objavljeno više radova. Vidi više u: Klobučar Srbić, 2016; Balen, Jandrić-Balen, 2019; Dugac, 2022; Zdunić, Šimunec Jović, 2023.

⁶ Marica Jandrić-Balen i Ivica Balen su, analizirajući Štamparov rad na polju obrazovanja, ustvrdili kako se te aktivnosti mogu podijeliti u tri skupine: zdravstveni odgoj u srednjim školama, razvoj fakultetske nastave te razvoj trajne edukacije liječnika. Jandrić-Balen i Balen, 2019.

Može se reći kako je Štampar smjer vlastitoga nastavnog djelovanja definirao već 1920., govoreći o potrebi reforme medicinske nastave. Tom je prilikom ustvrdio kako suvremeni studij medicine, među ostalim, mora imati katedru za socijalnu medicinu jer »ona čini glavni sastavni dio preventivnog medicinskog djelovanja, kojemu treba posvetiti vrlo mnogo pažnje pri nastavi ovih predmeta«. ⁷ Uz to je predlagao i uvođenje propedeutičkih seminara, u sklopu kojih bi se mogla izvoditi i socijalnopedagoška nastava, s ciljem razvoja posebnih znanja vezanih uz opću i socijalnu medicinu. Krajnji je rezultat trebao biti stvaranje »pravog socijalnog radnika«. ⁸ Do implementacije ovih ideja došlo je već u zimskom semestru akademske godine 1922/23., kada je imenovan privatnim docentom, a držao je nastavu i seminare iz *Glavnih poglavlja iz socijalne medicine, Zdravstvene politike i Seminare iz socijalne medicine*. ⁹ U ljetnom semestru 1922/23. kao »privatni docent sa naslovom izvanred. sveuč. profesora« držao je predavanja iz *Socijalne medicine*. ¹⁰ Sljedeće akademske godine Štampar je u zimskome semestru držao kolegij *O socijalnoj terapiji*, ¹¹ a u ljetnom semestru *Socijalne bolesti*. ¹² Akademske godine 1924/25. dvosemestralno je držao kolegij *O socijalnoj medicini te Vježbe iz socijalne medicine*. ¹³ Nakon toga je dva semestra pauzirao, a potom u ljetnom semestru 1926/27. držao kolegij *Socijalna medicina*. ¹⁴ Zatim je ponovno pauzirao do ljetnoga semestra 1928/29., kada je u redu predavanja naznačeno da će naknadno javiti o terminima predavanja, ¹⁵ a u zimskome je semestru 1929/30. držao kolegij *Socijalna medicina*. ¹⁶ Godine 1931. fakultetsko vijeće imenovalo je Štampara redovitim profesorom socijalne medicine. Međutim, državne vlasti nisu

⁷ Štampar, 1920: 446.

⁸ Štampar, 1920: 446–447.

⁹ *Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u zimskom poljeću 1922./1923.*, Zagreb: Tisak kr. zemaljske tiskare, 1922., str. 15.

¹⁰ Ibid., str. 16. Nije jasno zašto je prvotno naveden kao docent, a kasnije kao docent s naslovom izvanrednoga profesora s obzirom na to da mu je 30. listopada 1922. kraljevim ukazom dodijeljena titula izvanrednoga profesora. Vidi više u: Dugac, 2022: 93.

¹¹ *Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u zimskom poljeću 1923./1924.*, Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina, 1923, str. 15.

¹² Ibid., 1924, str. 76.

¹³ *Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u zimskom poljeću 1924./1925.*, Zagreb: Tiskara Kuzma Rožmanića u Zagrebu, 1924, str. 72; Ibid., 1925, str. 15.

¹⁴ *Akademike vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u ljetnom poljeću 1926/27.*, Zagreb: Tiskara Kuzma Rožmanića u Zagrebu, 1925, str. 76.

¹⁵ *Red predavanja u kr. sveučilištu Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u ljetnom poljeću 1929.*, Zagreb: Zaklada tiskare Narodne novine, 1929, str. 18.

¹⁶ *Akademike vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u zimskom poljeću 1929/30.*, Zagreb: Zaklada tiskare Narodne novine, 1929, str. 79.

potvrdile taj izbor, a iste je godine došlo i do Štamparova umirovljenja. Na Medicinski fakultet u Zagrebu vratio se 1939. nakon što mu je potvrđen izbor u redovitoga profesora.¹⁷ Akademске godine 1939/40. u zimskome je semestru držao *Izabrana poglavlja iz socijalne medicine, Socijalno-medicinski seminar sa stručnim ekskurzijama i Liječnik u prošlosti i sadašnjosti, njegov položaj i dužnosti*,¹⁸ a u ljetnome *Higijenu i socijalnu medicinu, Praktične vježbe iz higijene sa stručnim ekskurzijama i Socijalno medicinski seminar sa stručnim ekskurzijama*.¹⁹ Osim toga, u akademskoj godini 1940/41. izabran je za dekana. No, izbijanje rata u Kraljevini Jugoslaviji i promijenjene političke okolnosti Štampara su opet udaljile s fakulteta.

Po završetku rata Štampar je ponovno angažiran u nastavi, a od 1952. do 1957. obnašao je dužnost dekana. Kada je riječ o predavanjima i seminarima, na temelju redova predavanja vidljivo je kako je Štampar nastavio njegovati sličnu tematiku. Primjerice, u akademskoj godini 1946/47. u zimskome i ljetnome semestru držao je obavezni kolegij *Higijena i socijalna medicina te Seminar i vježbe iz higijene i socijalne medicine sa stručnim ekskurzijama*.²⁰ Ovaj će kolegij i seminar sa suradnicima držati i kasnijih godina, a u zimskome semestru 1953/54. uvest će još jedan obavezni kolegij *Uvod u medicinu i osnovi društvenih i privrednih nauka u vezi s pozivom i djelovanjem liječnika*.²¹ Iz navedenoga je vidljivo kako je Štampar u razdoblju od prvoga predavanja u akademskoj godini 1922/23. do posljednjih predavanja u akademskoj godini 1957/58. bio povezan s nastavnim procesom, pri čemu su se predavanja i seminari uz neke promjene u nazivu gotovo uvijek doticali njegovih primarnih interesa, javnoga zdravstva i socijalne medicine, odnosno ideje stvaranja »pravog socijalnog radnika«, kako je to definirao još 1920. Iako je teško govoriti o recepciji Štamparovih predavanja, može se reći kako su njegove ideje, s obzirom na aktivnosti studenata o kojima će više riječi biti kasnije, bile dobro prihvaćene.

Kada je riječ o unaprijeđenju medicinske naobrazbe i podizanju studentskoga standarda, Štampar je na ovome polju najveći iskorak napravio u vrijeme dekanskih

¹⁷ U međuvremenu je radeći za Zdravstvenu organizaciju Lige naroda Štampar ostvario zapažene međunarodne rezultate, pri čemu nije zanemario ni nastavničku aktivnost, držeći predavanja na prestižnim sveučilištima tog vremena, poput Harvarda. Vidi više u: Dugac, 2022: 49–55, 95.

¹⁸ *Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom poljeću 1939/40.*, Zagreb: Štamparija »Gaj«, 1939, str. 146.

¹⁹ *Sveučilišne vlasti i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u ljetnom poljeću 1939/40.*, Zagreb: Štamparija »Gaj«, 1940, str. 53.

²⁰ *Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu u Zagrebu u zimskom semestru školske godine 1946/1947.*, Zagreb: Tisak nakladnog zavoda Hrvatske u Zagrebu, 1946, str. 98; *Sveučilišne vlasti i red predavanja u Sveučilištu u Zagrebu u ljetnom semestru školske godine 1946/1947.*, Zagreb: Tisak nakladnog zavoda Hrvatske u Zagrebu, 1947, str. 37.

²¹ *Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u zimskom semestru školske godine 1953/1954.*, Zagreb: 1953, str. 141.

mandata. Postavši dekan fakulteta 1940., Štampar je na temelju dotadašnjih rasprava i vlastitih razmišljanja pokrenuo reformu studija medicine koji se po predmetima i ispitima trebao sastojati od triju grupa: 1. opća ili pripremna grupa; 2. pretklinička grupa; 3. klinička grupa. Osim toga, nije bila predviđena mogućnost upisa u višu godinu dok se ne polože kolegiji s niže godine, predloženo je pokretanje tečajeva za usavršavanje liječnika, studij je trebao biti produžen na šest godina, s tim da bi se dotadašnja obveza jednogodišnjega staža ukinula, a razmatrano je i uvođenje praktičnih vježbi tijekom školskih praznika. Uz to, Štampar je želio unaprijediti i studentski standard uvođenjem raznih stipendija i izgradnjom studentskoga doma u sklopu fakultetskoga kompleksa.²² Po pitanju studentskoga standarda, velik je iskorak učinjen u akademskoj godini 1939/40., kada je na čelu sa Štamparom pokrenut Ured za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata sa zadaćom da provodi odredbe Zakona o zdravstvenoj zaštiti učenika koje se odnose na sveučilištarce, »da se brine u socijalnom pogledu za slušače ispitujući prilike pod kojima oni žive i uče« te »da Upravi Univerziteta predlaže prijedloge za zdravstveno i socijalno unaprjeđenje slušača«.²³

Međutim, izbijanje rata prekinulo je sve aktivnosti vezane uz reformu medicinskoga studija i podizanje studentskoga standarda. Reforma medicinskoga studija konačno će biti provedena tijekom drugoga Štamparova dekanskoga mandata između 1952. i 1957. Pri tome su uz Štampara ključne osobe bili otorinolaringolog, antropogeograf i etnolog Branimir Gušić te pedijatar Branko Dragišić. Gušić navodi kako je reforma išla u šest osnovnih smjerova. Prvi je bio produženje studija na šest godina, drugi pretvaranje rigoroza u diplomske ispite, a treći je smjer težio strogoj razdiobi pripremne, osnovne, pretkliničke, kliničke i završne nastave. Četvrti se odnosio na stjecanje doktorske titule tek nakon obrane disertacije, a peti je smjer stremio k većem uključivanju studenata u rad fakulteta. Konačno, šesti je smjer podupirao uključivanje sindikalnih predstavnika u rad fakulteta.²⁴ Međutim, od daljnega provođenja reforme odustalo se već u akademskoj godini 1958/59. Konačna je reforma studija provedena tek krajem 1980-ih.²⁵

Zaključno se može reći kako je Štampar, usprkos brojnim aktivnostima, značajan dio karijere posvetio i aktivnostima na polju visokoga školstva i medicinskoga studija. Na temelju kolegija koje je držao samostalno ili u suradnji razvidno je njegovo ustrajanje da upozna brojne generacije studenata medicine s idejama socijalne

²² Štampar, 1941: 32–33.

²³ *Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom poljeću 1939/40.*, Zagreb: Štamparija »Gaj«, 1939, str. 7–8, 72–73. O zdravstveno-socijalnim prilikama studenata Sveučilišta u Zagrebu i ulozi Ureda vidi više u: Štampar, 1940; Štampar, 1941: 105–108.

²⁴ Vidi više u: Gušić, 1946: 5.

²⁵ Seiwert, Čikeš i Jakšić, 2017: 225, 228.

medicine te s važnosti razvoja javnoga zdravstva i provedbe zdravstvenoga prosvjetovanja uopće. Osim toga, na temelju dostupnih izvora vidljivo je kako je Štampar podržavao i studentske inicijative vezane uz javnozdravstvene aktivnosti koje nisu bile nužno vezane s nastavnim procesom. Tako specijalist higijene i socijalne medicine Želimir Jakšić u svojim sjećanjima navodi kako je Štampar sudjelovao na osnivačkoj skupštini Kluba zdravlja.²⁶ Uz to, Štampar je, prema Jakšiću, u početku tražio izvještaje o klupskim aktivnostima, a povremeno je studentima za potrebe terenskoga rada ustupao i automobil marke Packard koji je obično bio parkiran ispred Škole narodnog zdravlja.²⁷

3. Klub zdravlja »Andrija Štampar«

3.1. Studentska organizacija struktura na zagrebačkome Medicinskom fakultetu između 1945. i 1990.

Između 1945. i 1990. studentska se organizacijska struktura na Sveučilištu u Zagrebu više puta mijenjala, ovisno o različitim zakonskim odredbama i pravilnicima. Prva fakultetska konferencija Narodne studentske omladine (NSO) na Sveučilištu konstituirana je 19. prosinca 1945. na Medicinskom fakultetu. Prvi predsjednik Odbora NSO-a bio je Marko Šarić, tada student medicine, kasnije specijalist medicine rada.²⁸ Nakon toga je 1948., spajanjem SKOJ-a i NOJ-a, primat nad sveučilišnom organizacijom preuzeo Sveučilišni komitet.²⁹ Međutim, rast broja studenata i pojava novih potreba dovest će do nove reorganizacije. Naime, u Beogradu je 28. travnja 1951. bila održana Osnivačka skupština Saveza studenata Jugoslavije.³⁰ Nedugo nakon toga, u studenom 1951. održana je i Osnivačka skupština Saveza studenata Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.³¹ Značajnije promjene nastupit će 1974., kada dolazi do spajanja Saveza studenata Jugoslavije i Saveza omladine Jugoslavije u Savez socijalističke omladine Jugoslavije. Posljedično je na Medicinskom fakultetu 15. prosinca 1975. održana konstituirajuća konferencija Saveza socijalističke omladine Medicinskoga fakulteta.³²

²⁶ Štampar je zakasnio na početak osnivačke sjednice jer »(...) kako se uspostavilo zato što je prvo, kako je valjda i bio red, otišao pozdraviti profesora D. Perovića«. Jakšić, 2010: 11.

²⁷ Jakšić, 2010: 11.

²⁸ Bantić i dr., 1984: 280.

²⁹ Šarić, 2017: 251.

³⁰ Osnutkom SSJ omogućilo se lakše uspostavljanje suradnje između jugoslavenskih studenata. Vidi više u: Bondžić, 2019: 289.

³¹ An., 1951: 1; Izvještaj o organizacionim pitanjima, 1.2.1. Studenti, Osobni fond Anton Zimolo, MEFZG, Zavod za patologiju.

³² Jasek, 1976: 13.

U listopadu 1982. na konferenciji je utvrđeno kako u sklopu SSOMF-a djeluje pet osnovnih organizacija, za svaku godinu jedna, a na čelu svake organizacije nalazio se odbor od pet članova.³³

Za to se vrijeme na Medicinskom fakultetu u Zagrebu razvila razgranata studentska organizacija, u sklopu koje su djelovali brojne sekcije i klubovi, među kojima se mogu izdvojiti aktivnosti na polju izdavaštva i tiskarstva, kulturno-prosvjetni rad, sport, znanost te rad u polju javnoga zdravstva i socijalne medicine. Središnje mjesto u polju izdavaštva i tiskarstva imala je Sekcija za skripte koja je sredinom 1960-ih pod vodstvom tadašnjega studenta medicine Stjepana Tureka prerasla studentske okvire i postala izdavačka kuća koja i danas posluje pod nazivom Medicinska naklada.³⁴ Sekcije kulturno-prosvjetnoga karaktera djelovale su povremeno, poput foto-sekcije osnovane u veljači 1947. za potrebe koje su nabavljeni fotoaparat, fotometar i fotografski materijal. Sekciju je u trenutku osnutka činilo 73 studenata, a članovi su na obuku išli u Društvo fotoamatera Zagreb.³⁵ Uz foto-sekciju, povremeno su djelovale i kino-sekcija,³⁶ likovna sekcija³⁷ te dramska sekcija,³⁸ koja je 1987. nosila naziv Malo studentsko kazalište »Maska«.³⁹ Kada je u pitanju sport, na Medicinskom fakultetu u Zagrebu prva sportska sekcija pokrenuta je već 1945.⁴⁰ Tijekom vremena sekcija je mijenjala nazive, a osnivale su se i zasebne sekcije koje su se bavile razvojem samo nekih sportskih disciplina. Jedna takva sekcija osnovana je već u listopadu 1948. pokretanjem gimnastičkoga društva »Medicinar«.⁴¹ U akademskoj godini 1958/59. sportska sekcija nosila je naziv Sportski odbor, a u svojem je sastavu imala sedam podsekcija.⁴² Tijekom 1980-ih djelovalo je sportsko društvo »Medicinar«, unutar kojega se nalazilo 15-ak ekipa. U to su se vrijeme studenti medicine

³³ An., 1983: 2.

³⁴ Raić, 2011: 54–55. O djelovanju sekcije pod Turekovim vodstvom vidi više u: Godišnja skupština zbora studenata Medicinskog fakulteta u Zagrebu, 7. XI. 1961, str. 49 i 50; Kaić, 1965: 131–132; Golobić, 1965: 73–74; V. J., 1966: 12.

³⁵ An., 1947: 5.

³⁶ Požar, 1969: 518; Zapisnik sa X. konferencije Saveza studenata Sveučilišta u Zagrebu, održanog 24. i 25. studenog 1956. godine, uvezena sveska, str. 38–39, kutija 55, HR–DAZG–685, Sveučilišni komitet Saveza komunista Hrvatske, Državni arhiv u Zagrebu.

³⁷ An., 1958: 1.

³⁸ An., 1956a: 2; Belan, 1958a: 6; Izvještaj jugoslavenskog komiteta SSMiS, Sekcija Zagreb, 1.2.1. Studenti, MEFZG, Zavod za patologiju.

³⁹ An. 1987: 35.

⁴⁰ Palinić, 1946: 6.

⁴¹ Uz gimnastičko društvo, ostalo je zabilježeno kako se u poslijeratnim godinama pristupilo i osnivanju veslačke sekcije te jedriličarske matice. An., 1948; An., 1946a: 4; An., 1946b: 8.

⁴² Nogometnu, rukometnu, odbojkašku, košarkašku, streljačku, stolno-tenisku i plivačku podsekciju. Izvještaj o organizacionim pitanjima, 1.2.1. Studenti, MEFZG, Zavod za patologiju. U članku

natjecali u Sveučilišnoj ligi i na Sportskim igrama studenata medicine i stomatologije Jugoslavije, popularno zvanima Medicinijade.⁴³ Razvoj znanstvene aktivnosti u najvećoj je mjeri potican kroz rad Kluba demonstratora te Kongrese studenata medicine i farmacije.⁴⁴ Javnozdravstvene aktivnosti provodio je Klub zdravlja »Andrija Štampar«, o kojem će više riječi biti u nastavku.

3.2. Osnutak Kluba

Glavinu javnozdravstvenih aktivnosti između 1945. i 1990. studenti medicine ostvarili su kroz rad u Klubu zdravlja koji je 25. ožujka 1951. pod nazivom Klub narodnog zdravlja osnovalo 19 studenata treće godine medicine.⁴⁵ Osnivačka skupština Kluba zdravlja održala se u predavaonici Zavoda za anatomiju »Drago Perović«.⁴⁶ Naziv Klub narodnog zdravlja promijenjen je u Klub zdravlja »Andrija Štampar« u povodu 20. godišnjice djelovanja 1971.⁴⁷

S obzirom na to da je glavni zadatak Kluba bio upoznati studente s problemima socijalne medicine, članovi Kluba djelovali su na dva osnovna načina. Prvo, provodili su akcije zdravstvenoga prosvjećivanja organizacijom predavanja i projekcijom filmova na selu i u tvornicama. Drugo, kroz zdravstveno prosvjećivanje upoznawali su studente sa situacijom na terenu i time im pomagali da teorijsko znanje primijene na konkretnim slučajevima u praksi.⁴⁸ Aktivnosti ovoga tipa bile su na tragu Štamparovih ideja zdravstvenoga prosvjećivanja još iz međuratnoga perioda te već spomenute organizacije nastave koja je studente medicine nastojala upoznati sa socijalnim i zdravstvenim problemima tadašnjega društva.⁴⁹ Međutim, kasnijih

---

objavljenom u *Ekscitatoru* 1958. navedeno je samo postojanje sportske sekcije, a streljačka sekcija je nazvana »streljačka družina«. An., 1958: 1.

⁴³ An., 1987: 35; Buljan, Bralić, 1989: 16.

⁴⁴ Trenutno je u pripremi rad na ovu temu gdje će detaljno biti prikazan razvoj ovog segmenta studentske aktivnosti na MEFZG.

⁴⁵ Bantić i dr., 1984: 280; Jakšić, 2010; Šošić, Božikov i Teuber, 2007: 6.

⁴⁶ Jakšić, 2010: 11.

⁴⁷ Licul, 1976: 10–11.

⁴⁸ *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1956/57.*, Zagreb: Sveučilišni vjesnik, 1956, str. 171.

⁴⁹ Uz osnutak različitih zdravstvenih ustanova, Štampar je veliku pozornost posvetio filmu, u to vrijeme novom mediju koji je imao moć probuditi interese širokih društvenih slojeva. Zahvaljujući tome, Škola narodnog zdravlja u međuratnom je razdoblju razvila snažnu filmsku djelatnost kroz proizvodnju i prikazivanje vlastitih i stranih filmova. Nakon Drugoga svjetskog rata primat u proizvodnji obrazovnoga i nastavnoga filma preuzelo je poduzeće Nastavni film (1947–52), odnosno Zora film (1952–64). Vidi više u: Majcen, 1995; Majcen, 2001: 94–146. Važnost javnozdravstvenih predavanja među strukom je bila prepoznata i prije osnutka Škole narodnog zdravlja, a održavali su ih i studenti

godina klupska se aktivnost proširila, ovisno o interesima studenata i nije više bila usmjerena samo na javnozdravstvene aktivnosti. Tako su osnivane sekcije za hitnu pomoć, mentalnu higijenu, informatiku, kirurška sekcija, onkološka sekcija i druge. Stoga su analizirajući rad Kluba u povodu 25. godišnjice radiolog Marijan Jarnjak, neurolog Branko Jernej i pulmolog Jovica Komadinić zaključili kako se u njegovu djelovanju mogu razlikovati dvije glavne faze. U prvoj fazi naglasak je stavljen na javnozdravstvene aktivnosti, dok je u drugoj fazi došlo do disperzije aktivnosti, pri čemu je javnozdravstveno djelovanje bio samo jedan od segmenata u radu Kluba.⁵⁰

3.3. Javnozdravstvene aktivnosti

Prva faza u djelovanju Kluba obuhvaća period od njegova osnutka do sredine 1960-ih. U tome je periodu naglasak bio na socijalnoj medicini i zdravstvenom prosvjećivanju. U prvih deset godina članovi Kluba posjetili su brojna mjesta, najčešće u okolici Zagreba, poput Pleša, Trakošćana, Brezove Gore, Lipovljana, Kurilovca, Šćitarjeva, Moravča, Vidovca, Velike Mlake, Bidrovca, Popovca, Mičevca, Kistanja i drugih.⁵¹ Ovisno o zdravstvenoj situaciji pojedinih naselja, članovi Kluba provodili su različite tečajeve, držali predavanja ili organizirali projekcije filmova na temu koja je najviše pogađala populaciju pojedinih sela.

Prve akcije članova Kluba zabilježene su u Plešu i Trakošćanu u travnju 1952. Tadašnju ekipu činio je jedan doktor i deset studenata – Bantić, Brajović, Dasović, Jakšić, Maletić, Mikac, Petričević, Radelich, Sevečan i Vukčević. Posao je bio organiziran u grupe koje su bile raspodijeljene prema sljedećim zadacima: rad u ambulanti, ispitivanje stanja u školi, ispitivanje opće higijenskih prilika te obilazak po kućama.⁵² Godine 1956. članovi Kluba otišli su sedam puta u Kurilovec i održali četiri predavanja: o bakterijama i njihovoj ulozi u prirodi, tuberkulozi, tifusu te o odgoju djece i utjecaju istog na psihi djece. Predavanja su bila popraćena dijapozitivima i filmovima. Osim toga, organizirane su i kontrole bunara i bunarske vode, rad s djecom, a

---

medicine preko Kluba medicinara i drugih studentskih udruženja toga vremena. Osnutkom Škole narodnog zdravlja na čelu sa Štamparom pristupilo se sustavnijoj organizaciji predavanja, pri čemu su važnu ulogu odigrali i već spomenuti filmovi. Vidi više u: Dugac, 2010.

⁵⁰ Jarnjak, Jernej i Komadinić, 1975: 200–201.

⁵¹ Može se pretpostaviti da su lokacije birane prema načelu dostupnosti jer su akcije često organizirane kao jednodnevna aktivnost, najčešće nedjeljom, pa je bilo vrlo važno da se do mjesta može doći i otići brzo i jednostavno. Uz ova mjesta, Klub je za svoje članove organizirao i posjete drugim organizacijama sličnoga karaktera u Jugoslaviji. Tako su 1956. studenti posjetili Jabučju, selo u kojemu su javnozdravstvene aktivnosti provodili beogradski studenti medicine. S. B., 1962: 4; Jurin, 1962: 106–109. O selu Jabučja vidi više u: Kozarević, 1956: 271–291; Belan, 1958b: 36–37.

⁵² An., 1952: 52–60; Jakšić, 2010: 11.

prikazivani su i umjetnički filmovi.⁵³ Slične su aktivnosti poduzete i u Bidrovcu tijekom srpnja 1962. U njima je sudjelovalo 11 studenata medicine, dva liječnika, četiri medicinske sestre i jedan kuhar. U sklopu akcije provedena je anketa među stanovnicima sela, održavani su higijensko-domaćinski tečajevi, a medicinske sestre provele su edukaciju majki.⁵⁴

Najveći broj aktivnosti zabilježen je u Vidovcu.⁵⁵ Glavni zdravstveni problemi vidovečke populacije bili su tuberkuloza, duševne bolesti, gušavost i probavne smetnje. Kako bi podignuli zdravstveni standard, studenti su u suradnji s liječnicima proveli ankete, održali niz predavanja, pomogli u sanaciji bunara i izvodili druge aktivnosti s ciljem zdravstvenoga prosvjećivanja tamošnjega stanovništva.⁵⁶ Primjerice od 18. do 29. siječnja 1961. studenti su u Vidovcu provodili edukaciju kroz tečaj »Majka i dijete« te rad hematološke, parazitološke i neuropsihijatrijske sekcije.⁵⁷ Rezultat ovih napora je prema Novak Lacmanoviću bio da »nam seljaci sada prilaze bez bojazni i ustručavanja, traže savjete i pitaju da li je dobro ono što su učinili ili opet kako nastoje činiti«.⁵⁸

Kasnijih godina broj javnozdravstvenih akcija smanjio se u korist drugih aktivnosti provedenih u sklopu Kluba, no i dalje su se provodile. Primjerice, u akademskoj godini 1976/77. Klub je pokrenuo javnozdravstvenu akciju u suradnji s dvjema općinama grada Zagreba, Maksimir i Dubrava, koja je trebala djelovati u četirima smjerovima. Prvo, organiziran je veći broj predavanja u osnovnim i srednjim školama na području Maksimira i Dubrave. Drugo, planirane su zdravstvene tribine s različitim predavanjima i projekcijama zdravstvenih filmova. Treće, studenti su se aktivirali kroz rad u umirovljeničkim domovima i u Klubu liječenih alkoholičara u Maksimiru. Četvrto, studenti su se povezali s patronažnim sestrama kako bi se studentima približila njihova uloga u pružanju medicinske pomoći.⁵⁹

---

⁵³ Izvještaj o radu odbora udruženja medicinara u periodu od V-VI. godišnje skupštine, 1.2.1. Studenti, MEFZG, Zavod za patologiju.

⁵⁴ Kovačić, Piškorić i Skukan, 1964: 53–68.

⁵⁵ Poznato je kako su se u Vidovcu aktivnosti počele provoditi već 1958. organiziranjem cijepljenja protiv dječje paralize. Godišnja skupština zbora studenata Medicinskog fakulteta u Zagrebu, 7. XI. 1961, str. 15, Izvješća o radu, MEFZG.

⁵⁶ Jurin, 1961: 57–59.

⁵⁷ Dugački, 1961: 75.

⁵⁸ Godišnja skupština zbora studenata Medicinskog fakulteta u Zagrebu, 7. XI. 1961, str. 13, Izvješća o radu, MEFZG.

⁵⁹ Trampuž, 1977: 13.

3.4. Druge aktivnosti

Postupno su se u sklopu Kluba oblikovale sekcije koje su, ovisno o studentskim interesima, pokrivale pojedina medicinska područja. Veći broj sekcija počeo se formirati u drugoj polovici 1960-ih, a znatan porast dogodio se 1970-ih kada je očito porastao i interes studenata medicine za radom u njima. Naime, u akademskoj godini 1974/75. djelovalo je 14 sekcija,⁶⁰ 1976. godine 17 sekcija,⁶¹ a 1980. taj je broj narastao na 20.⁶²

Jedan od glavnih ciljeva sekcija bio je omogućiti studentima medicine susretanje s konkretnim primjerima iz prakse te stjecanje znanja o temama s kojima se nisu u većoj mjeri bavili tijekom studija. Primjerice, rad sekcije hitne medicine iniciran je na godišnjoj skupštini SSMF-a održanoj 27. siječnja 1960. S obzirom na to da takav vid studentske prakse do tada nije postojao, odlučilo se pokrenuti sekciju hitne medicine u sklopu Kluba. S praksom iz hitne medicine započelo se 1. siječnja 1960. (prije skupštine) u Službi hitne pomoći u Martićevoj ulici 22, današnjem Zavodu za hitnu medicinu grada Zagreba.⁶³ Drugi primjer je kirurška sekcija pokrenuta 1972. Glavnina aktivnosti ove sekcije odvijala se u trima pravcima: dežurstva u hitnoj kirurškoj službi na Rebru, teorijsko usavršavanje putem predavanja te praktičan rad na životinjama u cilju usavršavanja praktičnih kirurških vještina.⁶⁴ U sklopu kirurške sekcije 25. siječnja 1989. održana je i osnivačka skupština Kluba prijatelja transplantacije.⁶⁵ Uz to, članovi Kluba ponekad su sudjelovali i na provedbi nekih projekata, poput istraživanja o duševnim oboljenjima koje se provodilo tijekom 1965. i 1966.⁶⁶ Projekt je bio rezultat suradnje John Hopkins Universityja, Škole narodnog zdravlja

---

⁶⁰ Iz financijskoga je izvješća vidljivo kako je od 14 sekcija njih devet podnijelo plan rashoda. Ostalih pet to nije učinilo s obzirom na to da njihov rad nije zahtijevao značajnije financijske izdatke. Sekcije koje su podnijele zahtjev za financijskom podrškom su: kirurška, ginekološka, kardiovaskularna, psihijatrijska, otorinolaringološka, onkološka i kineziološka te sekcije za javno zdravstvo i alkoholizam i narkomaniju. Ukupna potraživanja uz nabavku dijaprojektora i administrativne troškove iznosila su 9.850 dinara. Ovom su naknadno nadodani i troškovi tiskanja iskaznica i kartoteke (4.880 dinara), pa su ukupna potraživanja iznosila 14.730 dinara. Kasnije su slane molbe za pružanje financijske potpore vezane uz stručni posjet psihijatrijskoj bolnici u Popovači te odlazak na Medicinijadu. Broj: 2401/1974, Predmet: Financijski plan Kluba zdravlja A. Štampar, 1974, Opći spisi, MEFZG.

⁶¹ Radi se o sljedećim sekcijama: Sekcija alkoholizma i narkomanije, Anesteziološka sekcija, Sekcija crveni križ, Ginekološka sekcija, Sekcija hitne pomoći, Sekcija javnog zdravstva, Kardiovaskularna sekcija, Kineziološka sekcija, Kirurška sekcija, Sekcija mentalne higijene, Onkološka sekcija, Otorinolaringološka sekcija, Pedijatrijska sekcija, Psihijatrijska sekcija, Imunološka sekcija, Sekcija informatike, Sekcija opće medicine. Vidi više u: Licul, 1976: 10–11.

⁶² An., 1981: 2.

⁶³ Görög, 1961: 56–57.

⁶⁴ Kovač, 1973.

⁶⁵ Vujičić, 1989: 30.

⁶⁶ Z. B., 1965: 6.

te Republičkog zavoda za zaštitu zdravlja. Studenti su bili zaduženi za prikupljanje podataka s terena.⁶⁷

3.5. Rezultati klupskih aktivnosti

Klub je od samih početaka istican kao dobar primjer studentske organizacije unutar koje je razvijen širok spektar različitih aktivnosti. Primjerice, već je na sveučilišnom odboru održanom u studenom 1953. istaknuto kako su studenti medicine kroz Klub medicinara i Klub narodnog zdravlja, uz filozofe i tehničare, imali istaknuto mjesto u promociji studentskih aktivnosti izvan Sveučilišta u Zagrebu.⁶⁸ Osim toga, Klub je 23. listopada 1964. dobio posebnu nagradu za aktivno djelovanje na polju studentsko-ga standarda.⁶⁹ Treba reći i to kako su u rad Kluba uz studente medicine bili uključeni i studenti s drugih fakulteta, poput stomatologa,⁷⁰ veterinara i agronoma.⁷¹

Ipak, Klub je povremeno prolazio i kroz razdoblja stagnacije. Najčešće je u tim trenutcima kao problem isticana nezainteresiranost studenata za rad u Klubu⁷² te njihova neinformiranost.⁷³ Manjak klupskih aktivnosti zabilježen je već u akademskoj godini 1955/56. kada je došlo do obnove djelatnosti »poslije dužeg perioda« kontinuiranim posjetima sela Kurilovec.⁷⁴ Iako je o tome teško govoriti zbog oskudnosti izvora, čini se kako je do najvećega zastoja u radu Kluba došlo tijekom 1980-ih. Naime, ginekolog Hrvoje Vrčić je 1983. upozorio kako je rad Kluba i uredništva *Medicinara*⁷⁵

⁶⁷ Jarnjak, Jernej i Komadinić, 1975: 200–202.

⁶⁸ Izvještaj Sveučilišnog odbora o radu i problemima naše organizacije u šk. god. 1952/53, str. 6, kutija 55, HR-DAZG–685, Sveučilišni komitet Saveza komunista Hrvatske, Državni arhiv u Zagrebu.

⁶⁹ Golobić, 1965: 73–74.

⁷⁰ Stomatolozi su se u rad Kluba po prvi put uključili tijekom akademske godine 1960/61. započevši s fluoridizacijom i pregledom zubi i čeljusti sve djece i dijela odraslih u Vidovcu, Bidrovcu i Popovcu. Godišnja skupština zbora studenata Medicinskog fakulteta u Zagrebu, 7.XI.1961, str. 12, Izvješća o radu, MEFZG.

⁷¹ Lacmanović, 1960: 47; S. M., 1960: 5.

⁷² Zlatko Hadžibabić, tadašnji čelnik Kluba, u intervju za *Studentski list* 1956., kao najveći problem istaknuo je manjak interesa među studentima. An., 1956b: 5. Sličan je problem postojao i kasnije. Vidi više u: Izvještaj o organizacionim pitanjima, I.2.1. Studenti, MEFZG, Zavod za patologiju.

⁷³ Ivo Belan, tadašnji tajnik Kluba, istaknuo je 1958. kako za Klub unatoč uspjesima malobrojni znaju. Belan, 1958b: 36–37. Na ovaj je problem upozoravala i Dubravka Iskra 1965. Iskra, 1965: 241.

⁷⁴ Izvještaj o radu Medicinskog fakulteta u Zagrebu u škol. god. 1955/56. koji Fakultetsko vijeće podnosi Godišnjoj skupštini fakulteta na dan 22.X.1956, str. 3, kutija 23, HR-HDA–820, Zlatko Sremec, Hrvatski državni arhiv.

⁷⁵ Časopis zagrebačkih studenata medicine koji uz prekide izlazi od 1946. sve do danas. Vidi više u: Pulanić, 1998: 167–171.

gotovo posve zamro uslijed nezainteresiranosti studenata.⁷⁶ Nakon ovoga nismo naišli na druge podatke o aktivnostima Kluba sve do 1989, pa se može zaključiti kako je do kraja promatranoga razdoblja došlo do prilične stagnacije.

4. Zaključak

Andrija Štampar nezaobilazna je osoba u proučavanju hrvatske, ali i svjetske povijesti medicine. Najznačajnije rezultate ostvario je na polju socijalne medicine, zdravstvenoga prosvjećivanja i javnoga zdravstva. Tijekom karijere obnašao je različite funkcije, a kao nastavnik na Medicinskom fakultetu, dekan u dvama mandatima i rektor Sveučilišta u Zagrebu utjecao je i na brojne generacije studenata medicine. U nastavnom radu vodio se idejom stvaranja »pravog socijalnog radnika«, pri čemu su kolegiji iz socijalne medicine zauzimali važno mjesto. Osim toga, kroz zalaganje za bolji socijalno-zdravstveni položaj zagrebačkih studenata, Štampar je i na praktičan način nastojao implementirati ideje socijalne medicine i javnoga zdravstva. U konačnici, važno je istaknuti i Štamparove napore 1950-ih da u suradnji s tadašnjim suradnicima provede reformu medicinskoga studija koji je trebao moći osposobiti nove generacije studenata u skladu s onodobnim potrebama, pri čemu je socijalna komponenta imala važnu ulogu.

Teško je govoriti do koje su mjere zagrebački studenti medicine prihvatili Štamparove ideje, no na primjeru Kluba zdravlja »Andrija Štampar« vidljivo je kako su njegovi naponi ipak polučili određene rezultate. To je prije svega vidljivo kroz organizaciju predavanja i održavanje filmskih projekcija. Studenti su se uključivali i u druge javnozdravstvene aktivnosti, u skladu s novim trendovima, poput rada u umirovljeničkim domovima, no u suštini se i dalje radilo o Štamparovim idejama razvoja javnozdravstvene skrbi i socijalne medicine. U konačnici, nazivu Klub je dodano Štamparovo ime, čime se i na simbolički način nastojalo povezati s njegovim nasljedem. Iako su se s vremenom klupske aktivnosti širile, javnozdravstvena sastavnica ostala je važan dio klupskih aktivnosti sve do kraja promatranoga razdoblja.

---

⁷⁶ Vračić, 1983: 8.

IZVORI

Arhivski izvori

Izvjешća o radu, Pismohrana Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Opći spisi, Pismohrana Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Osobni fond Anton Zimolo, HR – MEFZG – 1, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za patologiju.

Sveučilišni komitet Saveza komunista Hrvatske, HR – DAZG – 685, Državni arhiv u Zagrebu.

Zlatko Sremec, HR – HDA – 820, Hrvatski državni arhiv.

Mrežni izvori

Udruga narodnog zdravlja »Andrija Štampar«, <https://unzas.hr/> (pristupljeno 1. X. 2023).

Redovi predavanja

Akademike vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u ljetnom poljeću 1926/27., Zagreb: Tiskara Kuzma Rožmanica u Zagrebu, 1925.

Akademike vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u zimskom poljeću 1929/30., Zagreb: Zaklada tiskare Narodne novine, 1929.

Red predavanja u kr. sveučilištu Srba, Hrvata i Slovenaca u Zagrebu u ljetnom poljeću 1929., Zagreb: Zaklada tiskare Narodne novine, 1929.

Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u ljetnom poljeću 1922./1923., Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina, 1923.

Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u ljetnom poljeću 1923./1924., Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina, 1924.

Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u ljetnom poljeću 1924./1925., Zagreb: Tiskara Kuzma Rožmanica u Zagrebu, 1925.

Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u zimskom poljeću 1922./1923., Zagreb: Tisak kr. zemaljske tiskare, 1922.

Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u zimskom poljeću 1923./1924., Zagreb: Zaklada tiskare Narodnih novina, 1923.

Red predavanja u Sveučilištu kraljevstva SHS u Zagrebu u zimskom poljeću 1924./1925., Zagreb: Tiskara Kuzma Rožmanica u Zagrebu, 1924.

Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1956/57., Zagreb: Sveučilišni vjesnik, 1956.

Sveučilišne vlasti i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u ljetnom poljeću 1939/40., Zagreb: Štamparija »Gaj«, 1940.

Sveučilišne vlasti i red predavanja u Sveučilištu u Zagrebu u ljetnom semestru školske godine 1946/1947., Zagreb: Tisak nakladnog zavoda Hrvatske u Zagrebu, 1947.

Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom poljeću 1939/40., Zagreb: Štamparija »Gaj«, 1939.

Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu u Zagrebu u zimskom semestru školske godine 1946/1947., Zagreb: Tisak nakladnog zavoda Hrvatske u Zagrebu, 1946.

Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u Sveučilištu Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu u zimskom poljeću 1939/40., Zagreb: Štamparija »Gaj«, 1939.

Sveučilišne vlasti, osoblje, ustanove i red predavanja u zimskom semestru školske godine 1953/1954., Zagreb 1953.

LITERATURA

- An. 1946a. »Medicinski fakultet«, *Informativni bilten studenata zagrebačkog sveučilišta*, 19. I., str. 4.
- An. 1946b. »Medicinski fakultet«, *Informativni bilten studenata zagrebačkog sveučilišta*, 16. II., str. 8.
- An. 1947. »Kratke vijesti sa Sveučilišta«, *Studentski list*, 5. II., str. 5.
- An. 1948. »Na Medicini je osnovano gimnastičko društvo Medicinar«, *Studentski list*, 2. XI.
- An. 1951. »Na Medicini je osnovano udruženje SSJ«, *Studentski list*, 22. XI., str. 1.
- An. 1952. »Zapažanja u dva sela Hrvatskog zagorja«, *Medicinar*, 6, 1, str. 52–60;
- An. 1956a. »Svečana akademija studenata medicine«, *Studentski list*, 1. I., str. 2.
- An. 1956b. »Naš mali intervju«, *Studentski list*, 8. XII., str. 5.
- An. 1958. »Klub medicinara ostaje u svojim prostorijama«, *Ekscitator*, 1, 1, str. 1.
- An. 1981. »Psihijatrijska sekcija«, *Studentski list*, 20. III., str. 2.
- An. 1983. »Izveštajno-izborna konferencija Saveza socijalističke omladine Medicinskog fakulteta«, *Saopćenja*, siječanj, str. 2.
- An. 1987. »Rad studentske organizacije«, *Saopćenja*, prosinac, str. 35.
- Bantić, Željko i dr. 1984. »Studenti Medicinskog fakulteta u naprednom omladinskom pokretu, NOB-i i u poslijeratnom razvoju«, u: Ljubomir Čečuk, Biserka Belicza i Milan Škrbić (ur.), *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb: Stvarnost, str. 274–288.
- Belan, Ivo. 1958a. »Ako želite na medicinu – pročitajte«, *Studentski list*, 12. V.
- Belan, Ivo. 1958b. »O Klubu narodnog zdravlja«, *Medicinar*, 9, 2, str. 36–37.
- Belicza, Biserka. 1972. »Analiza studenata upisanih u prvi semestar Medicinskog fakulteta u Zagrebu od god. 1917. do god. 1967. sa posebnim osvrtom na socijalnu strukturu i spol«, *Radovi Medicinskog fakulteta u Zagrebu*, 20, 1, str. 5–30.
- Bondžić, Dragomir. 2019. »Zagreb kao visokoškolski centar u hrvatskim, jugoslovenskim i međunarodnim okvirima 1945. – 1967.«, u: Drago Roksandić (ur.), *Zagreb 1924-1930. i 1945-1967: društvo, kultura, svakodnevnica: znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2018*, Zagreb: Centar za komparativnohistorijske i interkulturene studije–FF press, str. 283–294.
- Buljan Zrinka i Tin Bralić. 1989. »XIV. sportske igre medicinara i stomatologa: Medicinijada«, *Studentski list*, 10. V., str. 16.
- Dugac, Željko. 2010. *Kako biti čist i zdrav: zdravstveno prosvjeđivanje u međuratnoj Hrvatskoj*. Zagreb: Srednja Europa.
- Dugac, Željko. 2022. *Andrija Štampar – slike velikih formata*, Zagreb–Velika Gorica: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Dugački, Vladimir. 1961. »Široka zdravstvena djelatnost Kluba narodnog zdravlja«, *Medicinar*, 12, 3–4, str. 75.
- Golobić, Verena. 1965. »XIV. godišnja skupština Saveza studenata medicine«, *Medicinar*, 16, 1, str. 73–74.
- Görög, Istvan. 1961. »Praksa iz hitne medicine«, *Medicinar*, 12, 1–2, str. 56–57.
- Gušić, Branimir. 1946. »Naš medicinski fakultet poslije oslobođenja«, *Medicinar*, 1, 1, str. 5.
- Iskra, Dubravka. 1965. »XIV. godišnja skupština Kluba narodnog zdravlja«, *Medicinar*, 16, 4, str. 241.
- Ivković, Jakov i dr. 2016. »Šest godina javnozdravstvenih aktivnosti Udruge narodnog zdravlja »Andrija Štampar«, *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*, 5, str. 69–75 (<https://doi.org/10.21857/ydkx2c3ng9>; pristupljeno 1. IX. 2023).
- Jakšić, Želimir. 2010. »Profesor emeritus Želimir Jakšić – osobna sjećanja«, *SNZ.hr*, listopad, str. 9–12.

- Jandrić-Balen, Marica i Ivica Balen. 2019. »Štamparovi pogledi na zdravstvenu edukaciju učenika u školama, studenata medicine i liječnika«, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku*, 13, 25, str. 109–118 (<https://hrcak.srce.hr/233658>; pristupljeno 2. X. 2023).
- Jarnjak, Marijan, Branko Jernej i Jovica Komadinić. 1975. »U povodu jubilarne 25. godišnjice«, *Medicinar*, 26, 3–4.
- Jasek, Branka. 1976. »Treća konferencija Saveza socijalističke omladine Medicinskog fakulteta«, *Saopćenja: list Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i nastavnih baza*, travanj, str. 13.
- Jurin, Mislav. 1961. »Akcija Kluba narodnog zdravlja u Vidovcu«, *Medicinar*, 12, 1–2, str. 57–59.
- Jurin, Mislav. 1962. »10 godina Kluba narodnog zdravlja«, *Medicinar*, 13, 3–4, str. 106–109.
- Kaić, Zvonimir. 1965. »20 godina rada skriptare«, *Medicinar*, 16, 3, str. 131–132.
- Kolić, Marko. 2022. »Klub medicinara u Zagrebu od 1918. do 1941.«, *Historijski zbornik*, 75, 2, str. 333–356 (<https://hrcak.srce.hr/294114>; pristupljeno 4. X. 2023).
- Kovač, Damir. 1973. »Aktivnost kirurške sekcije«, *List saveza studenata medicine*.
- Kovačić, Luka, Dubravka Piškorić i Željko Skukan. 1964. »Medicinsko-preventivni rad u Bidrovcu«, *Medicinar*, 15, 2, str. 53–68.
- Kozarević, Đorđe. 1956. »Medicinsko područje Jabučje i njegov doprinos u vaspitivanju studenata za rad na zaštiti i unapređenju narodnog zdravlja: prilog koncepciji Doma narodnog zdravlja«, *Medicinski pomladak*, 8, 4, str. 271–291.
- Lacmanović, Novak. 1960. »Klub narodnog zdravlja«, *Medicinar*, 11, 1–2, str. 47.
- Licul, Miroslav. 1976. »25 godina kluba zdravlja 'Andrija Štampar'«, *Saopćenja*, str. 10–11.
- Majcen, Vjekoslav. 1995. *Filmska djelatnost Škole narodnog zdravlja »Andrija Štampar« (1926–1960)*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
- Majcen, Vjekoslav. 2001. *Obrazovni film: pregled povijest hrvatskog obrazovnog filma*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv–Hrvatska kinoteka, str. 94–146.
- Njavro, Filip. 2017. »Studenti Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu«. U: Marko Pečina i Marijan Klarica (ur.), *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet, str. 733–740.
- Palinić, Božo. 1946. »Uloga socijalno ekonomske sekcije Medicinskog fakulteta u životu studenata«, *Studentski list*, 13, XI., str. 6.
- Pervan, Ralph. 1978. *Tito and the Students: The University and the University Student In Self-Managing Yugoslavia*. Perth: University of Western Australia Press.
- Ponoš, Tihomir. 2007. *Na rubu revolucije. Studenti '71*. Zagreb: Profil International.
- Požar, Petar. 1969. »Studentski pokret 1945–1968«. U: Jaroslav Šidak (ur.), *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, str. 509–523.
- Pulanić, Dražen. 1998. »Povijest studentskih medicinskih časopisa na Medicinskom fakultetu u Sveučilištu u Zagrebu«, *Liječnički vjesnik*, 120, 6, str. 165–171 (<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S01101&godina=1998&broj=00006&page=165>; pristupljeno 10. IX. 2023).
- Raič, Anda. 2011. »Voljeti knjigu – 50 godina«, *MEF.hr*, prosinac, str. 54–55 (<https://mef.unizg.hr/app/uploads/2015/12/MEF.HR-za-prosinac-2011.pdf>).
- S. B. 1962. »7 dana«, *Studentski list*, 20, III., str. 4.
- Seiwerth, Sven, Nada Čikeš i Želimir Jakšić. 2017. »Uloga i doprinos Medicinskog fakulteta u izobrazbi doktora medicine«. U: Marko Pečina i Marijan Klarica (ur.), *Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet, str. 223–238.
- S. M. 1960. »Medicina: dobar rad klubova«, *Studentski list*, 20, XII., str. 5.
- Šarić, Tatjana. 2017. *U vrtlogu komunizma: mladi Hrvatske 1945–1954*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.

- Šošić, Zvonko, Jadranka Božikov i Marina Teuber (ur.). 2007. »Želimir Jakšić – direktor škole 1978.–1980.«. U: *Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar«: Desetljeće obnove 1997.–2007.* Zagreb: Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar«, str. 5–14.
- Štampar, Andrija. 1920. »O reformi medicinske nastave«, *Glasnik Ministarstva narodnog zdravlja*, 11, 11, str. 443–447.
- Štampar, Andrija. 1940. *Socijalna i zdravstvena zaštita slušača sveučilišta i visokih škola u Zagrebu*. Zagreb: Izdanje Ureda za socijalnu i zdravstvenu zaštitu slušača.
- Štampar, Andrija. 1941. »O reformi medicinske nastave«, *Liječnički vjesnik*, 63, 1, str. 28–33 (<https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S01101&godina=1941&broj=00001&page=28>; pristupljeno 3. X. 2023).
- Štampar, Andrija. 1941. »Razvitak socijalne i zdravstvene zaštite visokoškolaca«, *Liječnički vjesnik*, 63, 2, str. 105–108, <https://library.foi.hr/dbook/cas.php?B=1&item=S01101&godina=1941&broj=00002&page=105>; pristupljeno 3. X. 2023).
- Šute, Ivica. 2019. »Sveučilište u Zagrebu 1918.–1990.«. U: Mirjana Polić Bobić (ur.), *Sveučilište u Zagrebu 350 godina: 1669.–2019.* Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, str. 56–87.
- Trampuž, Dubravka. 1977. »Nove akcije Kluba zdravlja 'Andrija Štampar'«, *Saopćenja*, str. 13.
- V. J. 1966. »Medicina: od gestetnera do tiskare«, *Studentski list*, 22. III., str. 12.
- Vrčić, Hrvoje. 1983. »Rad uredništva časopisa Medicinar«, *Saopćenja*, siječanj, str. 8.
- Vujičić, Ratko. 1989. »Klub prijatelja transplantacije«, *Saopćenja: list Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i nastavnih baza*, svibanj, str. 30.
- Z. B., 1965. »U Baraci studenata Medicine Klub narodnog zdravlja«, *Studentski list*, 23. II., str. 6.
- Zdunić, Koraljka i Alma Šimunec Jović (ur.). 2023. *Andrija Štampar*. Zagreb: Medicinski fakultet—Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar«.

ANDRIJA ŠTAMPAR AND MEDICAL STUDENTS:
THE 'ANDRIJA ŠTAMPAR' HEALTH CLUB (1951–1990)

Marko Kolić

University of Zagreb, School of Medicine
marko.kolic@mef.hr

ABSTRACT: The paper demonstrates how Andrija Štampar's ideas on social medicine and the development of public health influenced Zagreb's medical students, using the 'Andrija Štampar' Health Club as an example. The paper covers the period from 1951, when the Club was founded, to 1990, when significant socio-political changes occurred, impacting the school's operation and student organisations. The first part of the paper analyses Andrija Štampar and his relationship with medical professionals and students in Zagreb in general. Firstly, as an educator, Štampar introduced courses in social medicine and employed practical exercises to familiarise students with public health conditions. Secondly, as the head of the Students' Social and Health Protection Office, Štampar had the opportunity to improve students' standards in Zagreb, but his efforts were interrupted by war. Thirdly, as dean, Štampar initiated a reform of the medical curriculum. Štampar's ideas gradually gained acceptance among students, which became evident after 1945. Between 1945 and 1990, numerous societies operated within the School of Medicine, including the Health Club, whose primary goal was public health action. Therefore, the second part of the paper analyses the establishment of the Health Club, its activities, and achieved results. Over time, social activities expanded into other medical fields depending on the members' interests, but public health activities remained an integral component of the society's work until the end of the observed period. The paper is based on literature, archival sources stored at the School of Medicine in Zagreb and the National Archives in Zagreb, and periodicals, primarily of student origin.

Keywords: Andrija Štampar School of Public Health; School of Medicine; University of Zagreb; medical students; social medicine; public health; Yugoslavia

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.